

A vám- és pénzügyőrség szerepe a környezetvédelemben

A tanulmány bemutatja a vámigazgatás szervezetrendszerét, áttekinti a környezetvédelemben betöltött szerepét¹. Ismertetjük a 2007-ben lefolytatott empirikus kutatás eredményeit és a legtipikusabb eseteket. Megállapítottuk, hogy a büntetőeljárás legtöbbször a Btk. 281. § (1) bekezdés c) pontja szerint minősülő természetkárosítás büntetnének megalapozott gyanúja miatt indult azért, mert az elkövetők jogellenesen, azaz az előírt engedély nélkül hoztak be állatokat, növényeket, illetve különböző gyógyhatású készítményeket. A jogellenes cselekmények nagy része az állampolgárok tájékoztatatlanságára vezethető vissza. A jogalkalmazók munkáját nehezíti a bonyolult és szerteágazó szabályozás. Nélkülözhetetlenek tartjuk olyan anyagok készítését, amelyek tájékoztatnak a leggyakrabban engedély nélkül behozott természetvédelmi oltalom alá eső állat- és növényfajokról.

A külfölddel fennálló gazdasági kapcsolatok állami szabályozásának egyik eszköze a vámpolitika, amely tulajdonképpen a vámok gazdaság- és kereskedelempolitikai alkalmazására vonatkozó elvek, célok, eszközök és módszerek összefüggő rendszere. Az egyes országok vámpolitikái nemzeti vámtarifájukban, vámjogszabályaikban és a más államokkal kötött két- vagy többoldalú nemzetközi szerződéseikben öltének testet.

Az Európai Közösség és az egységes piac kialakításának, valamint az Európai Unió megalakulásának is fontos elemét alkotta a vámpolitika. Az egységes piac csak úgy működhetett és működhet, ha a vámigazgatás valamennyi tagállamban azonos elveken, illető-

¹ A hasonló című kutatási összefoglalónkban áttekintettük a legfontosabb nemzetközi és hazai természetvédelmi jogi normákat, amelyek ismertetésétől e helyütt terjedelmi okok miatt eltekintünk.

leg szabályokon nyugszik. A közösség vámpolitikájának célja polgárai és vállalkozásai érdekeinek védelme, a kereskedelem fejlesztése és a tisztességes verseny szavatolása. A közösségi vámkódex létrehozásáról szóló 2913/92/EGK tanácsi rendelet – amely a közösség és a harmadik országok kereskedelmi forgalmát szabályozza – teremtette meg a tagállamokban közvetlenül alkalmazandó vámjogi és vámeljárási szabályozást. Az egységes vámkódex megkönnyíti a közösségi vámjog alkalmazását a gazdasági szereplők és a tagállamok vámhatóságai számára egyaránt.

Az állami pénzgazdálkodás, illetve az állami közbevételek rendszere olyan (pénzügyi) szabályokon alapul, amelyekben a kötelezettségek teljesítése az ügyfelek aktív közreműködését igényli. A közigazgatási jogviszonyok a pénzügyi normákban megfogalmazott kötelezettségek teljesítését vagyoni szankciókkal garantálják. A pénzügyi igazgatásban a jogsértések felderítése a büntetőeljárás-hoz hasonlítható: az első fázisban felderítik a jogellenes cselekményt, a második eljárási szakaszban pedig sor kerül a szankció kiszabására. E feladatok elvégzését a jogalkotó egy széles bűnügyi felderítési eszköztárral is bíró (igazgatási) szervezetre, a vám- és pénzügyőrségre bízta.

A vám- és pénzügyőrségről szóló 2004. évi XIX. törvény – egyebek között – meghatározza az apparátus jogállását és fő feladatait. A pénzügyigazgatás részeként a vámigazgatás feladatait a vám- és pénzügyőrség „fegyveres rendvédelmi” szervként látja el, amely „önálló jogi személyiséggel, országos hatáskörrel” rendelkezik, a központi költségvetés szerint önállóan gazdálkodik, és tevékenységét az adópolitikáért felelős miniszter irányítja és felügyeli. A szervezet igazgatási kompetenciája a vám- és jövedéki igazgatási feladatokon túlmenően kiterjed – a többi között – a hatáskörébe utalt bűncselekmények megelőzésére, felderítésére és nyomozására², továbbá a jogkörébe tartozó szabálysértések kivizsgálására és

2 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 36. § (2) bekezdése a vám- és pénzügyőrség illetékességébe tartozó bűncselekményeket sorolja fel.

elbírálására³ is (2. §). A pénzügyőr feladatai ellátása céljából – szükség esetén – a törvényben meghatározott feltételek mellett az ott szereplő kényszerítő eszközöket alkalmazhatja. Az apparátus erre felhatalmazott szervezeti egységei bűnmegelőzési és bűnüldözési hatósági jogkörükben – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) által hatáskörébe utalt ügyekben – bírói engedélyhez nem kötött és kötött – titkos információgyűjtést is végezhetnek. A vám- és pénzügyőrség a vonatkozó nemzetközi szerződések alapján együttműködik a külföldi és a nemzetközi rendvédelmi szervekkel⁴.

Az apparátus honlapján közzétett *A vám- és pénzügyőrség 2008–2011. évi középtávú stratégiája* című dokumentumból meg tudhatjuk, hogy a szervezet tevékenységének hangsúlyai az uniós csatlakozás után 2005-re jelentős változáson mentek keresztül. A dokumentum szerint a határigazgatás és -ellenőrzés tradicionális „helye” kibővül. A jövőben a „mobil/mélyeségi” ellenőrzések fokozódó mértékben, a kockázatkezelés és -elemzés fejlődésével célirányosabban „nem kizárólag a fizikai határokon”, hanem a belső országrészeken: úgynevezett „övezetekben (például a kikötők szélesebb értelemben vett, »mélyeségi« környezetében)” is jelentkezni fognak. Annak ellenére, hogy a „határok részben láthatatlanná válnak”, a vámigazgatás továbbra is kiemelkedő szerepet fog betölteni, mert a kereskedelmi folyamatokat előmozdító, azt megkönnyítő, támogató vámkörnyezet mellett hasonló, egyre fokozódó hangsúly-

3 A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 34., illetve 164. §-a értelmében „a 158–163. §-okban meghatározott szabálysértések miatt az eljárás vámhatóság hatáskörébe tartozik”.

4 A bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény, az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény, a schengeni végrehajtási egyezmény keretében történő együttműködésről és információcseréről szóló 2007. évi CV. törvény, és például az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikkén alapuló, az Európai Rendőrségi Hivatal létrehozásáról szóló, 1995. július 26-án kelt egyezmény (Europol-egyezmény) és jegyzőkönyveinek kihirdetéséről, valamint a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény módosításáról szóló 2006. évi XIV. törvény.

lyal esik latba a biztonság kérdése. A globalizáció következtében ugyanis egy-egy esemény „akár nagyon rövid idő alatt átgyűrűzhet, és a nagypolitika, a nemzetközi szervezetek, kormányok reakciójában” a terrorizmus elleni küzdelem, a határokon átnyúló bűnözés, a fegyverkereskedelem és az embercsempészet, az illegális migráció problémáját érintő köntösben jelenik meg. E tényezők szintén jelentős mértékben növelik a „vámigazgatás védelmező szerepét”.

Az apparátus szerepe a környezetvédelemben

Az előzőekből nyilvánvaló, hogy a vám- és pénzügyőrségről szóló 2004. évi XIX. törvényben, illetőleg más, környezet- és természetvédelmi tárgyú normákban tehát nem találunk olyan feladatokat, amelyek a jogellenes környezetkárosító tevékenységek megelőzésével, felderítésével, illetve elbírálásával kapcsolatosan az apparátusra kötelezettségeket rónának. A VPOP munkatársaival folytatott kerekasztal-beszélgetésen⁵ a résztvevők is hangsúlyozták, hogy a vámhatóságoknak e területen sem nyomozati, sem szabálysértési jogkörük nincs, csak az úgynevezett előkészítő eljárásra kompetens a természetkárosító bűncselekmények, valamint az ilyen típusú szabálysértések vonatkozásában azon elkövetési magatartásokkal összefüggésben, amelyek – a behozatal, a kivitel vagy a tranzit révén – az (uniós külső) államhatár átlépéséhez kapcsolódnak. E feladatok tehát a gyakorlatban általában a határvámhivataloknál jelennek meg, az említett úgynevezett mélységi ellenőrzési csoportok – amelyek nemcsak az uniós belső határokká vált magyar határszakaszok átkelőhelyein, hanem az ország területén bárhol ellenőrizhetnek – tevékenységük során is észlelhetnek azonban szabálysértésnek vagy bűncselekménynek minősülő környezetvédelmi deliktumokat, elsősorban jogszerűtlen hulladékszállítást.

⁵ Kerekasztal-beszélgetés a VPOP munkatársaival. OKRI, 2008. június 16. E helyütt is köszönetet mondunk nekik, hogy észrevételeikkel, véleményükkel és a feladataik iránti energikus lelkesedésükkel segítették a kutatómunkát, illetve a praxis megismerését, továbbá a szervezet vezetőinek is, akik lehetővé tették mindezt.

A vámszervek az úgynevezett előkészítő eljárás keretében bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén halaszthatatlan nyomozati cselekmény(ek)e)t végeznek, ez leggyakrabban a védett természeti értékek lefoglalását, és azoknak – a felvett jegyzőkönyv alapján – az illetékes nemzeti park igazgatóság részére történő átadását jelenti. Az apparátusnak ugyanis nincs jogosultsága és kapacitása a tárolásra.⁶ A feljelentést (a lefoglalási jegyzőkönyvvel együtt) pedig az illetékes rendőrkapitánysághoz továbbítják. Ezen eljárástípusban meghallgatásra nincs lehetőségük. Szabálysértés megalapozott gyanúja esetén a vámhatóságnak szélesebb mozgástere van: a lefoglalással párhuzamosan az eljárás alá vont meghallgatását is elvégzik.

A kerekasztal-beszélgetésen elmondottak szerint napjainkra már megszűnt a vámtisztviselői képzés, ezért a pénzügyőrök feladataik el látása során *minden esetben* a természetvédelmi hatóságok képviselőit vagy más megfelelő képzettségű szakembereket kének fel annak megállapítására, hogy az ellenőrzött egyedek a normák szerint védelem alá eső állat- vagy növényfajhoz tartoznak-e. Pontosan a szakismeretek hiánya miatt ápolnak nagyon jó kapcsolatot a környezetvédelmi hatóságok és természetvédelmi szervezetek munkatársaival, akik szaktanácsadói véleményükkel gyakran segítik munkájukat.

A vámhatóság munkatársai – szintén a megfelelő a szakismertek híján – a behozható fajok iránt telefonon érdeklődő polgárokat a nemzeti park igazgatóságokhoz kénytelenek irányítani a megfelelő információkért. A kerekasztal-beszélgetésen részt vevők nem tudtak arról, hogy a vámszerveknél bármilyen tájékoztató anyag volna a természetvédelmi normák szerint védelem alá eső állat- vagy növényfajok (uniós külső) államhatáron történő „szállításával”, vagyis behozatalával vagy kivitelével kapcsolatosan. Álláspontjuk szerint az e körben készítendő tájékoztató(k) a jogszabályi változások miatt soha nem lehetne(k) teljes körű(ek), az(ok) csak a leggyakrabban előforduló egyedekre terjedhetne(nek) ki, színvonalukat és aktualizálásukat a rendelkezésre álló összeg nagysága határozná

6 Lásd a később részletesebben ismertetendő 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 66. § (4) bekezdésének b) pontját.

meg, ami napjainkban egy „súlyozott ellenőrzési” feladatokat⁷ ellátó rendészeti szervnél igen lényeges kérdés.

A kerekasztal-beszélgetésen elhangzottak szerint a vám- és pénzügyőrség összes felderítési feladatából elhanyagolható arányt képviselnek a környezetvédelemmel összefüggő ügyek. Ennek alátámasztására, illetve szemléltetésére figyelmükbe ajánljuk az 1. és 2. számú táblázatot, amelyek adatait az apparátus weboldaláról vettük át.

1. számú táblázat

Természetkárosítás – védett állatok és növények (2007. IV. negyedév)

	esetszám	elkövetési érték (Ft)	lefoglalt érték (Ft)
2000	17	33 934 808	33 911 808
2001	31	318 278 154	317 623 152
2002	53	27 417 004	27 231 388
2003	51	60 876 703	60 876 703
2004	67	57 906 564	57 906 564
2005	181	40 111 250	40 091 799
2006	152	34 567 663	22 971 145
2007	76	234 254 919	239 399 455

Forrás: <http://www.vam.gov.hu>

Sajtószoba/Felderítési adatok/Egyes bűncselekmények főbb elkövetési tárgyai/Természetkárosítás menüpont

2. számú táblázat

A bűnügyekkel és a szabálysértésekkel összefüggő felderítési adatok

	a vám- és pénzügyőrség hatáskörébe tartozó		a vám- és pénzügyőrség hatáskörébe nem tartozó
	bűncselekmények	szabálysértések	bűncselekmények és szabálysértések összesen
2004	5382	34 943	3575
2005	6716	49 430	5047
2006	9568	52 766	8003

Forrás: <http://www.vam.gov.hu>, Sajtószoba/Felderítési adatok/Egyes bűncselekmények főbb elkövetési tárgyai/Természetkárosítás menüpont

⁷ A tevékenység a jövedéki, illetve a vámigazgatás körébe eső hazai és uniós költségvetési bevételek teljesítésére, illetve az ezekkel összefüggő jogellenes magatartások felderítésére koncentrál.

A vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által garantált védelemtől szóló 338/97/EK rendelet három vonatkozásban is kifejezetten érinti a vámhatóságok (igazgatási) tevékenységét:

- a közösség külső határainál szükségessé váló szigorúbb kereskedelem-ellenőrzési intézkedések bevezetése: az okmányok és az áruk behozatali vámhivatalnál történő ellenőrzése (a belső határokon megszűnő ellenőrzés következtében);⁸
- a vámeljáráások megkönnyítése és a hatékonyabb ellenőrzés érdekében megfelelő szaktudású személyzettel bíró vámhivatalokat kell kijelölni annak érdekében, hogy a védett példányok közösségbe történő behozatalakor, illetve az onnan való kivitelkor vagy újrakivitelkor szükséges formásokat és a megfelelő vizsgálatokat végrehajtsák a közösségi vámkódex értelmében, mert e helyeken olyan létesítményeknek is lenniük kell, amelyek az élő példányok megfelelő elhelyezésére és gondozására szolgálnak;⁹
- a rendeletben foglalt célok megvalósulása érdekében fontos feladat – egyebek között – a lakosság tájékoztatása, különösen a határátkelőhelyeken.¹⁰

A mellékletekben felsorolt fajok egyedeinek a közösség területére történő behozatalának, onnan kivitelének és újrakivitelének vámhivatalokkal összefüggő szabályait, továbbá a behozatali és kiviteli helyekre vonatkozó előírásait a 4. cikk (1)–(4) és (7) bekezdései, az 5. cikk (1) és (4) bekezdései, valamint a 12. cikk (1)–(4) és (4) bekezdései tartalmazzák.

A két utolsó francia bekezdésben meghatározott feladatokat, nevezetesen a vámszemélyzet képzését és a lakosság megfelelő tájékoztatására vonatkozó ajánlást igen fontosnak tartjuk a természetes környezet megóvásában, illetve a kerekasztal-beszélgetésen

⁸ A 338/97/EK rendelet preambulumaának 2. bekezdése.

⁹ Uo. 12. bekezdés.

¹⁰ Uo. 14. bekezdés.

elhangzottakkal kapcsolatban a vámhatóságnál megmutatkozó hiányosságok szempontjából. Tisztában vagyunk azzal, hogy e teendők végrehajtása a szerteágazó, bonyolult és hierarchikusan nagymérvűen tagolt környezet, illetve természetvédelmi szabályozás miatt nem egyszerű feladat. A jogalkotók egyebek mellett pontosan emiatt fogalmazták meg ezek szükségességét. Megítélésünk szerint ugyanis a vámigazgatásban dolgozóktól elvárható a tevékenységi körükbe eső, a szűkebb értelemben vett vámelőírásokon kívüli olyan igazgatási jogszabályok ismerete is, amelyek munkájukhoz szorosan (és viszonylag rendszeresen) kapcsolódnak. Az említett statisztikai adatokból láthattuk, hogy az elmúlt nyolc évben az államhatár átlépéséhez kapcsolódóan a védett állatokkal és növényekkel összefüggő (felderített) jogellenes magatartások száma megemelkedett. Úgy véljük ezért, a vámtisztviselőknek tisztában kell lenniük a környezet- és természetvédelem feladatukat érintő alapvető normáival, vagyis a védett példányok államhatárt érintő mozgásának szabályaival, és tőlük is elvárható az ezek lényegével kapcsolatos információk szolgáltatása, a tájékoztatásadás. A tájékoztatók közérthetőségének követelménye¹¹ megkívánja, hogy ezek az anyagok ne a vonatkozó normák másolatai vagy kivonatai legyenek, hanem világosan és egyszerűen interpretálják a szabályok lényegét, a polgárok ezekkel kapcsolatos kötelezettségeit és teendőit, valamint az illetékes hatóságok feladatait. Utóbbi megvalósítható a külföldről és belföldről egyaránt elérhető weboldal(ak)on¹² feltüntetett naprakész adatokkal, a határátkelőkön az ügyfeleknek kihegyezett online kapcsolatra alkalmas terminálokon, vagy az internetes megoldásnál jóval költségesebb papíralapú tájékoztató

11 Véleményünk szerint ez az elvárás a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) alapelveiből, a jóhiszemű eljárás, az együttműködési kötelezettség és az eljáró szervezet jogi tájékoztatási kötelezettségének elveiből vezethető le, amelyeket 1. § (2) bekezdésének és az 5. §-ának előírásai rögzítenek.

12 Ennek helye lehetne a kormányzati portálon, közismertebb nevén az Ügyfélkapun, a szaktárca, illetve a Környezet- és Természetvédelmi Főfelügyelőség vagy a VPOP honlapján.

anyagok elhelyezésével és/vagy 24 órás telefonos ügyfél-tájékoztatási rendszer kiépítésével. A megfelelő felvilágosítási rend létrehozása egybecseng az apparátus – már említett – középtávú stratégiájával, hiszen az egyúttal a korszerű és gyors vámeljárásokat, illetve a vámellenőrzések könnyítését is szolgálja.

A lakosság, a polgárok tájékoztatásának fontosságát már a jogalkalmazási gyakorlat is felismerte. Egy későbbiekben részletesen ismertetendő jogesetben (az Egyesült Államokból hazatérő honfitársunk egy ajándéktárgyként vásárolt preparált aligátorfejet kívánt behozni) a bíróság a tévedés szabályait alkalmazó felmentő ítéletében leszögezte: „... aki véletlenszerűen és csupán alkalmilag sérti meg az egyébként nehezen hozzáférhető, bonyolult igazgatási jogszabályokkal rendezett előírásokat, az alapos okkal hivatkozhat cselekménye társadalomra veszélyességében való tévedésére”, annak ellenére, hogy a szükséges jogi tájékozódást elmulasztotta, amely egyébként a felróhatóság körébe esik.¹³ Az indoklás szerint „a védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alá tartozó növény- és állatfajok bonyolultan szabályozott, igen terjedelmes listájának felkutatása és megismerése bizonyos szakértelem, több tekintetben jogi szaktudást feltételez”. E megállapítással egyetértünk, és példaként említjük a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KÖM rendeletet, amelynek például az 1. és a 3. számú mellékletei 634 védett, 63 fokozottan védett növényt, a 7. számú melléklete 1149 az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növényfajt, a 2., illetve a 4. számú mellékletei 858 védett, 137 fokozottan védett állatot, a 8. számú melléklete pedig 650 uniós természetvédelmi szempontból jelentős állatfajt sorol fel a növény- és

13 A Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. számú ítéletét idézi Elek Balázs: A vadászszenvédelem bűncselekményei Vadászbalesetek, vadorzás, vadvédelem. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

állatrendszertani¹⁴ alapkategóriák szerint. A rendelet 6. számú melléklete pedig 147 fokozottan védett barlangot foglal magában (és a további mellékletek tartalmáról nem beszélünk). A CITES¹⁵ I. függeléke tartalmazza azon kizárólagosan fenyegetett fajokat, amelyeket a kereskedelem érint vagy érinthet. Itt található olyanok is, amelyekről feltehetően a zoológia tudománya sem tudja pontosan, hogy valójában léteznek-e még, mert már nagyon régen láttak élő példányokat: ilyenek például a tudományos nevük szerint a *Thylacinus cynocephalus*¹⁶ vagy az *Acerodon lucifer*¹⁷, amelyek mellett zárójelben feltüntették azt is, hogy már valószínűleg kizárólagosak.¹⁸ Tehát a hatályos norma és az arra épülő egyéb jogszabályok bizonyosan nem létező dolgokat védenek.

A helyzetet ráadásul nehezíti az is – ahogyan ezt már jeleztük –, hogy eme nagy terjedelmű katalógusok rendszeresen változnak.

Ezek miatt nagyon fontosnak tartjuk a polgárok tájékoztatását a környezet- és természetvédelmi normák előírásairól, hiszen e terület igazgatási jogszabályainak tartalmát is – hasonlóan például a viszonylag régi, de gyakran változó közlekedési vagy a relatíve újnak

14 A biológiában a rendszertan az élőlények csoportosításával, leírásával, elnevezésével foglalkozó tudományág. Két szakterülete a szisztematika, amely az élőlények evolúciós rokonsági viszonyait kutatja, és a taxonómia, amely az elnevezésekkel és katalógizálásokkal foglalkozó biológiai segédtudomány.

Forrás: [http://hu.wikipedia.org/wiki/Rendszertan_\(biol%C3%B3gia\)#Rendszertan_alapkateg.C3.B3ri.C3.A1k](http://hu.wikipedia.org/wiki/Rendszertan_(biol%C3%B3gia)#Rendszertan_alapkateg.C3.B3ri.C3.A1k)

15 Washingtoni egyezmény (CITES). A Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezményhez hazánk 1985-ben csatlakozott, kihirdetésére először az 1986. évi 15. törvényerejű rendeletben került sor, amely 1986. augusztus 27-én lépett hatályba. Jelenleg az egyezmény kihirdetéséről a 2003. évi XXXII. törvény rendelkezik.

16 Tasmán(iai) farkas, vagy tasmán(iai) tigris. Forrás: <http://www.thewebsiteofeverything.com/animals/mammals/Dasyuromorphia/Thylacinidae/Thylacinus/Thylacinus-cynocephalus.html>

17 Repülő róka a Fülöp-szigetéről. Forrás: <http://www.batcon.org/batmag/v5n1-3.html>

18 A CITES által védett fajok megközelítő számát lásd az empiriát bemutató fejezetben.

mondható adatvédelmi normákhoz – a köztudatban „meg kell gyökerezetni”. A környezettudatos gondolkodásnak ugyanis a környezet- és természetvédelem minden szegmensére ugyanúgy ki kell terjednie, mint ahogyan a szelektív hulladékkezelés vagy a mindennapi életben alkalmazott energiatakarékos, korszerű technikák egyre inkább teret hódítanak a háztartásokban, a termelésben és a szolgáltatások terén egyaránt.

Együttműködési megállapodások

A természetvédelemmel összefüggő (igazgatási feladatait) tehát a vámapparátus elsősorban jogszabályi előírások alapján végzi, amelyeket azonban „kiegészített” állami, illetve civilszervezetekkel kötött együttműködési megállapodásokkal.

2002 májusában aktualizálták a vám- és pénzügyőrség, valamint a Környezetvédelmi Minisztérium Természetvédelmi Hivatala között 1996. április 17-én létrejött együttműködési megállapodást, amelynek keretében a vámszervek vállalták, hogy fokozott figyelmet fordítanak

- a védett vagy a fokozottan védett élő szervezetek megőrzésére és megóvására, behozatalának, tranzitjának és kivitelének ellenőrzésére, továbbá azoknak az országba engedély nélkül bekerült egyedei felkutatására;
- a védett természeti értékek veszélyeztetésének, károsításának, tiltott kereskedelmének megakadályozására, illetve megszakítására, megelőzésére és felderítésére;
- tagjainak továbbképzésére.

A közös elhatározás szerint a vámszervek, valamint a zöldhatóságok és nemzeti park igazgatóságok kölcsönösen tájékoztatják egymást – egyebek között – a tudomásukra jutott, a természetvédelmi érdekeket veszélyeztető vagy károsító cselekményekről, továbbá a természetvédelmi szerveket és a vámszervezetet kölcsönösen érintő eljárásokról és adatokról, a megváltozott jogszabályokról. A természetvédelmi hivatal ezeken túl folyamatosan jelzi a védetté, il-

letve fokozottan védetté nyilvánított növény- és állatfajokat, a hatályos természetvédelmi jogszabályokban meghatározott kiviteli és behozatali korlátozásokat. A vámapparátus a tudomására jutott, valamint hivatalból észlelt, a természetvédelem körébe tartozó bűncselekmények és szabálysértések esetén hatáskörében eljárva törekszik azok teljes körű felderítésére, és az eljárásba bevonja a területileg illetékes nemzeti park igazgatóságot, továbbá törekszik az említett jogsértő cselekmények megelőzésére. A vámszervek büntető- és szabálysértési eljárásaiban az állami természetvédelmi szervek a feladatkörükbe tartozó szakterületeken szaktanácsadással és szakértők rendelkezésre bocsátásával működnek közre, és elősegítik a védett és a fokozottan védett természeti értékeket károsító cselekmények vámszervek által végzett felderítését, valamint a kárfelmérést. Az illetékes vámhatóság és a természetvédelmi őrszolgálat szükség szerint, az együttműködő felek kezdeményezésére közös közúti és közterületi ellenőrzéseket tart.

A megállapodás értelmében a természetvédelmi szakemberek alapismereti és továbbképző oktatásokon, előadásokon megismeretik a vámapparátus tagjaival

- a természetvédelmi jogszabályokat, a nemzetközi egyezményeket és a hatályuk alá tartozó legfontosabb védett és fokozottan védett növény- és állatfajokat;
- az egyes területeken élő fontosabb védett és fokozottan védett fajokat, illetve az ott található egyéb védett természeti értékeket;
- a természetkárosító cselekmények észlelésekor teendő elsődleges intézkedéseket; valamint
- a természetvédelmi őrszolgálat és a védett természeti értékek megóvását segítő közfeladatot ellátó személyek feladatkörét és jogosultságait.

Mint említettük, a kerekasztal-beszélgetésen elhangzottak szerint ez az oktatás napjainkban már nem létezik, holott arra egyrészt a hivatkozott uniós norma, másrészt a szakemberek véleménye szerint is szükség volna. A szakemberek elmondták, hogy az apparátusnál belső képzés is folyik, amely elsősorban az alapfeladatokhoz kap-

csolódik. Ezen (amint az elnevezés is tükrözi) az alapteendőkre tanítják a kollégákat, speciális felkészítésben – ilyen a természetvédelmi is – pedig az állomány igen kicsi hányada részesül(t). A vámhatóság szerteágazó feladatköre miatt a belső oktatás terén „annak is örülnek, ha az éppen aktuális új feladat alapjait megismertetik az érintettekkel”. A termékdíjról szóló törvény¹⁹ ismertetése kapcsán is felvetődött a környezet- és természetvédelmi törvények bővebb áttekintése, amelyben a szakárca és a környezetvédelmi felügyelőségek munkatársai segítenek. Az első időszakban az oktatás hangsúlya az adóztatási feladatokra esik, a tematika szerint a környezetvédelem egyéb kérdései érintőlegeseek. E képzésben egyébként a termékdíjjal összefüggő feladatokat végző állomány igen szűk köre részesül (az idén nyárra szervezett kététhes továbbképzésre az egész országból 23-24 fő részvételét tervezik). E területre próbáltak ugyan környezetvédelmi szakembereket felvenni, de a jelentkezők száma elenyésző volt (talán egy-két ilyen végzettségű szakember került a testülethez).

A 338/97/EK rendelet szerint a kijelölt vámhivataloknál élő példányok megfelelő elhelyezésére és gondozására szolgáló létesítményeknek is lenniük kell. Ilyenek a magyar vámszerveknél nincsenek, az előírások, illetve a Magyar Állatkertek Szövetségével kötött együttműködési megállapodás szerint a vámszervezet hatósági tevékenysége során felderített, lefoglalt/elkobzott élő állatokat és növényeket a nemzeti park igazgatóságoknál, illetve a Magyar Állatkertek Szövetségének valamelyik tagszervezeténél helyezik el. A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 66. § (4) bekezdésének b) pontja rendelkezik a természetkárosítás (Btk. 281. §) bűncselekményének megalapozott gyanúja esetén lefoglalt élő állatok sorsáról, amely szerint azokról a lefoglalás helye szerint illetékes nemze-

19 A környezetvédelmi termékdíjról, továbbá egyes termékek környezetvédelmi termékdíjáról szóló 1995. évi LVI. törvény.

ti park igazgatóság köteles gondoskodni (vadászható állatfaj esetén a vadászati hatóság véleményének figyelembevételével).

A vám- és pénzügyőrség és a Magyar Állatkeretek Szövetsége 2002 júliusában kötött határozatlan időtartamú megállapodást. E szerint a vámszervezet hatósági tevékenysége során felderített, lefoglalt/elkobzott élő állatok és növények elhelyezéséről szükség szerint – az eljárás menetétől függő további intézkedésig – a Magyar Állatkeretek Szövetsége segítségével gondoskodik. A felek egyúttal megegyeztek abban is, hogy a jogszabályi keretek figyelembevételével a vámszervek által lefoglalt/elkobzott, emberi fogyasztásra alkalmatlan, nem értékesíthető, megsemmisítésre szánt élelmiszereket – előzetesen egyeztetés alapján, raktár- és hűtőkapacitás függvényében – elsősorban hasznosítás céljából a Magyar Állatkeretek Szövetségének vagy valamely tagszervezetének ajánlja fel.

A vám- és pénzügyőrség vállalta azt is, hogy a Magyar Állatkeretek Szövetsége vagy valamely tagszervezete részére érkező élő állat- és növény szállítmányok vámkezelése folyamán soron kívül jár el:

- az ilyen szállítmányok határátlépésére rendszeresen igénybevett határátkelőhelyeken, különösen az 1. Sz., és 2. Sz. Repülőtéri Vámhivatal, Vámhivatal Hegyeshalom, valamint Vámhivatal Rajka²⁰ átkelőhelyeken, továbbá
- a belterületen történő vámkezeléseknél is.

Az élőállat-szállítmányok hosszadalmas várakozásának elkerülése érdekében a beléptetés során gondoskodik azoknak a határvámhivatal hivatali helyéig történő kíséréséről, felvezetéséről.

Az empirikus kutatás eredményeit bemutató fejezetben megismerhetjük, hogy a természetvédelemmel kapcsolatos együttműködési megállapodások miként érvényesülnek a vámhatóság gyakorlati munkájában, hiszen például az ellenőrzések során lefoglalt élő példányok speciális elhelyezést és gondozást igényelnek, a nem értékesíthető, emberi fogyasztásra alkalmatlan dolgok az állatok

20 Az utolsó két határátkelő hazánk schengeni térséggé válásával megszűnt.

gyámolítására szakosodott szervezeteknél (állatkertek, vadasparkok, menhelyek stb.) még hasznosíthatók.

Egyéb feladatok a környezetvédelem területén

A vám- és pénzügyőrség 2007. július 12-én kapta meg a felhatalmazást az országhatárt átlépő hulladékszállítás ellenőrzésére.²¹ Ez a tevékenység a közelmúltban nagy médianyilvánosságot kapó eseményei után került az érdeklődés fókuszába annak kapcsán, hogy a nagy mennyiségű hulladék beazonosíthatóan az unió területéről származott, és kérdésként merült fel: miként kerülhetett be az országba, „miért nem találkozott azzal a vámhatósággal”. A válasz nagyon egyszerű: mivel a hulladék az EU-ból származott, vagyis közösségi árurol volt szó, továbbá az unió belső határain a vámellenőrzés 2004. május 1-jén megszűnt, ezért az apparátusnak nem volt kontroll-lehetősége. A 180/2007. (VII. 3.) kormányrendelet ezért a testületet felhatalmazta az országhatárt átlépő hulladékszállítmányok ellenőrzésére, amely a mobil ellenőrző szolgálat tevékenységét bővíti: ha a revízió problémát észlel, a kollégák értesítik az illetékes hatóságot, illetve a jogsértés esetén a szállítmányt a hatóság kitérítéséig feltartóztatják.

A testület 2008. január 1-jén jogosulttá vált a környezetvédelmi termékdíj²² beszedésére is. Az eltelt kevés idő miatt még nincs sok tapasztalatuk e körben. A feladat átvételekor kapott tájékoztatás szerint kb. 27 ezer olyan gazdasági szereplő létezik, amelyik termékdíj-fizetéssel járó tevékenységet folytat, időközben azonban világgóssá vált, szinte minden hazai gazdasági vagy kereskedelmi feladatot végző szervezet az alanyi körbe tartozik. A vámhatóság célkitűzése, hogy e szereplőket „beterejék a termékdíj fizetés szabályai alá”. A probléma abból adódik, hogy a 12 éves jogszabály el-

21 Az országhatárt átlépő hulladékszállításról szóló 180/2007. (VII. 3.) kormányrendelet.

22 A környezetvédelmi termékdíjról, továbbá egyes termékek környezetvédelmi termékdíjáról szóló 1995. évi LVI. törvény

lenére nem ismert, hogy létezik a szóban forgó adónem. Feladatuk ennek megfelelően annak közismertté tétele, továbbá az érintettek fizetési kötelezettségük teljesítésére szorítása, illetve a jogszabályi mentesülési lehetőségekről történő tájékoztatás.

A kerekasztal-beszélgetésen elmondottak szerint szakemberhiánnyal küszködnek, és gondot okoz a környezetvédelmi szabályok ismerete is. Ez abban is megnyilvánul, hogy megfelelően képzett kollégák hiányában nem tudják elvégezni a nagyobb ellenőrzéseket, ezért jelenleg csak az úgynevezett alapkötelezettségek körében (bejelentési, bevallási kötelezettségek teljesítése) folytatnak revíziót.

A vizsgált ügyek kriminológiai jellemzői

Az empirikus kutatás alapjai olyan iratok voltak, amelyeket a Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága bocsátott rendelkezésünkre. Az volt a kérésünk, hogy olyan 2006-os és 2007-es természetvédelmi szabálysértéssel (Sztv. 147. §) és természetkárosítással (Btk. 281. §) kapcsolatos aktákat szeretnénk vizsgálni, amelyekben szabálysértési eljárást indítottak vagy büntetőeljárást kezdeményeztek.

A kutatás során egyebek között megnéztük, hogyan fejeződtek be általában az eljárások, melyek voltak a nyomozás megszüntetésének okai és a tipikus elkövetési magatartások, elkövetési tárgyak, hogyan minősítette a hatóság az elkövetett cselekményeket, valamint tájékozódunk a felderítés körülményeiről és a szakértői közreműködésről is.

Az ügyek főbb jellemzői

Az ügyek hatóságonkénti megoszlása a következőképpen alakult (3. számú táblázat).

Így végül összesen 168 esetet tekintettünk át, amelyből 165-ben természetkárosítás, háromban pedig természetvédelmi szabálysértés miatt indult eljárás. Valamennyi ügyről külön kérdőívet állítottunk ki.

3. számú táblázat

Az ügyek hatóságokénti megoszlása

felderítő szerv	ügyek száma
2. Sz. Repülőtéri Vámhivatal	58
1. Sz. Repülőtéri Vámhivatal	48
Vámhivatal Rőske	16
Fővámhivatal Szeged	7
Fővámhivatal Győr	5
Vámhivatal Nagylak	5
Vámhivatal Ártánd	5
Vámhivatal Letenye	4
Fővámhivatal Debrecen	4
Vámhivatal Hercegszántó	3
Fővámhivatal Szombathely	3
Fővámhivatal Salgótarján	2
Magánforgalmi Fővámhivatal	2
Központi Járőrszolgálat Parancsnoksága	1
Fővámhivatal Miskolc	1
Fővámhivatal Eger	1
Fővámhivatal Nyíregyháza	1
Vámhivatal Gyula	1
Vámhivatal Záhony	1
Összesen	168

Feljelentés megtételére 155, természetvédelmi szabálysértés miatt az eljárás kezdeményezésére három, ügyészségi nyomozás megszüntetésre hat, rendőrségi nyomozás megszüntetésre pedig három esetben került sor. Bírósági ítélettel egy ügyben találkoztunk.

Természetvédelmi szabálysértés miatt *eljárás indítása* mellett döntött az 1. Sz. Repülőtéri Vámhivatal, amikor fokaolaj-kapszula vámtarifaszámának megállapítása előtt, mintavételi eljárás során kiderült, hogy a szabad forgalomba helyezett ötezer csomag kapszula grönlandi foka származéka. Ez a faj a védett és fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KÖM rendelet 8. sz. mellékletében szerepel. Példányainak (származékainak) – beleértve a fenti terméket is – Magyarországra behozatalához az illetékes természetvédelmi hatóság engedélyére van szükség. A

vámeljáráás során ennek bemutatása nem történt meg (ügyszám: 5001/2006.).

A nyomozás megszüntetésére általában azért került sor, mert a nyomozás adatai alapján nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése, a Be. 190. § (1) bek. d) pontjában meghatározott tévedés állt fenn, valamint a cselekmény nem minősült bűncselekménynek. E körre jellemző két tipikus eset:

a) Természetkárosítás büntette miatt a Makói Városi Ügyészség szüntette meg a nyomozást arra hivatkozással, hogy nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése abban az ügyben, amikor a határátlépés után a jövedéki ellenőrzés során, a román állampolgár gyanúsított utazótáskájából egy élő görög teknős került elő, amelyre vonatkozóan a szükséges okmányok nem álltak rendelkezésre, így jogellenesen került az ország területére.

Az eseti szakértői vélemény szerint a görög teknőst a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelméről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló, a bizottság 1332/2005/EK rendeletének A melléklete tartalmazza, pénzben kifejezett értéke egyedenként húszezer forint.

A nyomozó hatóság az elkövetőt egyrendbeli, a Btk. 281. § (1) bek. c) pontjába ütköző természetkárosítás büntettével gyanúsította meg.

A terhelt elmondta, hogy a teknősbékát találta, és ajándékba akarta vinni, ő nem tudott arról, hogy a teknősbéka milyen fajhoz tartozik, és így azt sem tudta, hogy Magyarországra behozatala engedélyköteles.

A lefolytatott nyomozás során a gyanúsított vallomásaival szemben nem sikerült olyan személyi vagy tárgyi bizonyítékot beszerezni, amelynek alapján kétséget kizáró módon megállapítható lett volna, hogy a terhelt tudott arról, hogy az állat görög teknős, és annak Magyarországra behozatala engedélyköteles.

A Be. 4. § (2) bekezdése alapján a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére, így az ügyben eljáró ügyészség a fentiek szerint döntött (ügyszám: 917/2007.).

b) Szintén az ügyészség szüntette meg a nyomozást abban az ügyben, amikor a gyanúsított a piacon olyan kínai eredetű gyógytapaszt árúsí-

tott, amely pézsmaszarvas pézsmamirigy-kivonatát és leopárdcsontot tartalmazott.

A 338/97/EK tanácsi rendeletének 2. cikk 1) pontja szerint példánynak kell tekinteni minden olyan terméket, amelynek a csomagolásából, a megjelöléséből az következik, hogy az A-D mellékletek valamelyikébe tartozó állat- vagy növényfajból készült vagy azt tartalmazza. A kínai gyógyhatású készítmény ennek tekinthető.

A leopárd és a pézsmaszarvasok összes faja védett fajokként szerepel a washingtoni egyezmény I. és II. függelékében, valamint a 338/97/EK tanácsi rendeletének A, illetve B mellékletében, így élő példányainak, illetve részeiknek, valamint származékuknak, az abból készített bármely terméknek az Európai Unióba történő behozatalához a (re-)exportáló ország illetékes hatósága által kiállított CITES (re-)exportengedély és az importáló tagállam hatósága által kiállított CITES importengedélyek együttes megléte és bemutatása szükséges.

A leopárd tekintetében a tanács rendelete 8. cikkének 1. pontja alapján az A mellékletben felsorolt fajok példányaival tilos a kereskedelem. A pézsmaszarvasok példányaival a kereskedelem mindaddig tilos, amíg a jogszerű megszerzést, az EU területéről történő jogszerű behozatalt igazolják a megfelelő dokumentumokkal.

A leopárd esetében ez alól csak meghatározott esetekben adható felmentés, bizonylat kiállításával. Ilyen irat nem volt kiállítva a termékre vonatkozóan.

A pézsmaszarvasok tekintetében a szállítmány közösségbe történő beléptetésének feltétele mindkét dokumentum egyidejű megléte és bemutatása. Ha a példány Afganisztánból, Bhutánból, Indiából, Mianmarból, Nepálból vagy Pakisztánból származik, tehát a tanács rendeletének A mellékletében szerepel, akkor a termékekkel való kereskedelem tilos. Ha más populációból származó pézsmaszarvas kivonatát használták fel a készítményhez, akkor kereskedelmi tevékenység csak akkor folytatható, ha iratokkal bizonyítják a jogszerű megszerzést és behozatalt. Az igazgatási hatóság azonban hasonló termék behozatalához eddig nem állított ki importengedélyt.

A gyanúsítottak nem voltak meg az előírt okmányai, és ezek hiányában kínálta eladásra a terméket.

A nyomozó hatóság az elkövetőt kétféleképpen a Btk. 281. § (1) bek. c) pontjába ütköző természetkárosítás büntetével gyanúsította meg.

A terhelt elmondta, hogy a terméket egy ismeretlen kínai személytől vásárolta, aki azt állította, hogy jó lábfájásra és kézre. Nem ismerte a tapasztalható alkotóelemeit, hiszen nem volt rajta magyar nyelvű felirat, és azt sem tudta, hogy tilos árusítani.

A Be. 4. § (2) bekezdése alapján a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. Tekintettel arra, hogy nem volt megállapítható bűncselekmény elkövetése, a hatóság az eljárást megszüntette (Salgótarjáni Városi Ügyészség; 1563/2006. sz. ügy).

A büntetőeljárás kezdetén a *cselekményt* legtöbbször (132 ügyben (80%)) a Btk. 281. § (1) bekezdés c) pontja szerint *minősítették* a hatóságok, nevezetesen: aki az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló rendelete A és B mellékletének hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az országba behozza, onnan kiviszi, az ország területén átviszi, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntettet követ el.

A további cselekmények 12 esetben (7%) a 281. § (1) bekezdés a) pontja, 10 ügyben (6%) a 281. § (1) bekezdés, 7 esetben a 281. § (1) bekezdés b) pontja szerint minősültek.

Az eljárás alapjául szolgáló történések *megyénkénti megoszlását* tekintve megállapítható, hogy többségük a fővárosban és Csongrád megyében valósult meg.

Az *elkövetési helyek* közül kiemelkedik a repülőtér, valamint a nagylaki és röszei határátkelőhely.

Az *eljárás alapjául szolgáló eseményről* vámvizsgálat (95%), valamint a vámhivatal járőrei által végzett ellenőrzések (5%) során szerzett tudomást a hatóság.

Melyek azok a *tipikus cselekmények*, amelyekben a hatóság a feljelentés megtétele mellett döntött? A jogellenes, azaz az előírt engedély nélküli behozatal, amelyre a következő ügy is jellemző példaként szolgál:

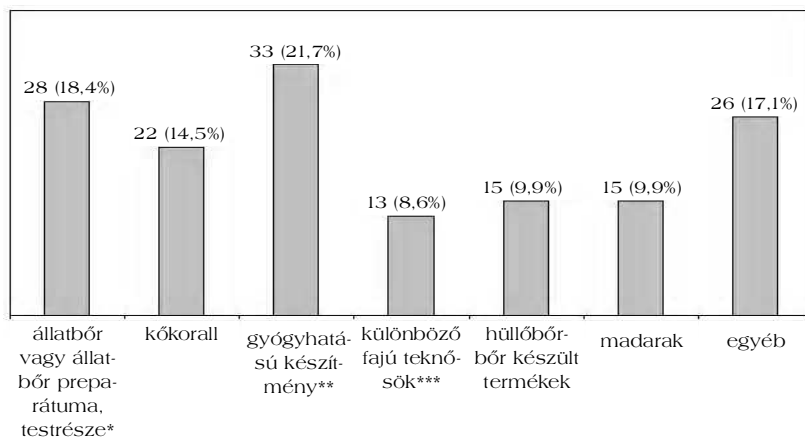
Feljelentést tett a 2. Sz. Repülőtéri Vámhivatal a Btk. 281. § (1) bekezdés c) pontja szerint minősülő természetkárosítás bűntette miatt, amikor a gyanúsítottnál a tételes vámvizsgálat során két darab, kigyóbőrből készült férfizakót találtak. A KvVM előzetes szakvéleménye szerint a zakók feltehetően pápászemes kobra bőrből készültek, amely szerepel a washingtoni egyezmény II. függelékében, valamint a tanács 338/97/EK rendeletének B mellékletében, így behozatalukhoz CITES export- és importengedély együttes megléte szükséges. A terhelt azonban ilyen engedélyeket nem tudott mutatni (ügyszám: 27/2006.).

Jellemző elkövetési tárgyak

Az eljárás alapjául szolgáló *elkövetési tárgyakat* az 1. számú ábra mutatja be.

1. számú ábra

Az eljárás alapjául szolgáló elkövetési tárgyak (%)

* koponya, fog, állkapocs

** indiai törpebogáncsol, orchidea gyökerének, pézsmaszarvas pézsmamirigyének kivonatát, tatárantilopszarvat, medveepét, sasfakivonatot tartalmaz

*** általában mór-, görögteknős

Az ábrában jelölt egyéb kategóriában szerepel egyebek között vágótok (*Acipenser gueldenstaedti*) halikrájából készült kaviár, kígyótetemet tartalmazó szeszes ital, krokodilból készült pástétom, szárított csikóhal és fülemüle díszolttartó.

Az előbbieken alapján jól látható, hogy az állampolgárok nincsenek tisztában azzal, milyen állatok, növények, illetve készítmények behozatala engedélyhez kötött: általában állatbőröket vagy állatpreparátumokat, korallokat, teknősöket, illetve olyan gyógyhatású készítményeket hoznak be, amelyek összetevőit nem ismerik. Bemutatunk két tipikus esetet ebből a körből:

- 1) Két darab kikészített medvebőr volt az eljárás tárgya abban a Makói Városi Bíróság *ítéletével* záruló ügyben, amelyben a személygépkocsival utazó román állampolgár elkövető belépésre jelentkezett Magyarországra területére a nagylaki határátkelőhelyen. Az útlelvizsgálat utáni vámvizsgálat során a vádlott nem jelentette be a jövedéki ellenőrzés során talált állatbőröket, amelyeket Romániában vásárolt, és ajándékozás céljából Olaszországba szeretett volna szállítani.

A nyomozás során kirendelt igazságügyi eseti szakértői vélemény alapján megállapítást nyert, hogy az állatbőrök barnamedvétől származnak. A barnamedve hazánkban védett állatfaj, mivel szerepel a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet 2. sz., a védett állatokat felsoroló mellékletében. Megállapított természetvédelmi értéke egyedenként ötvenezer forint. Ezeket túlmenően a barnamedve szerepel a washingtoni egyezmény II. függelékében, illetve a 338/97/EK tanácsi rendelet A mellékletében is. Ennek alapján e faj példányainak, beleértve az élő állatot, illetve bármely részét, valamint származékát, az abból készített bármely termék Európai Unióba történő behozatalához a beléptetés szerinti tagállam CITES igazgatási hatósága által kiállított CITES import-, illetve a származási ország által kiállított CITES exportengedély szükséges. Tekintettel azonban arra, hogy Románia 2007. január 1-jétől az Európai Unió tagállama, a bőrrök behozatala az európai uniós rendelet szempontjából nem minősül importnak a tanácsi rendelet alapján az A mellékletben felsorolt fajok példányaival, vagyis az ügyben szereplő és lefoglalt barnamedvebőrökkel tilos a kereskedelem. Ez alól meghatározott esetekben a tagállamok

igazgatási hatóságai felmentést adhatnak egy úgynevezett EU-bizonylat kiállításával.

A barnamedve szerepel az európai vadon élő növények, állatok és természetes élőhelyeik védelméről szóló bemi egyezmény II. függelékében, amely felsorolja a valamennyi tagállam által fokozottan védendő állatfajokat. A védett állatfaj egyedének behozatalához, illetve annak birtokban tartásához az említett CITES engedélyeken felül a területileg illetékes környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőség engedélye is szükséges.

Az eljárás során megállapítást nyert, hogy az elkövetőnek nem voltak birtokában a megjelölt engedélyek, így a medvebőröket jogellenesen hozta be, és ezzel megvalósította a Btk. 281. § (1) bek. c) pontja szerinti természetkárosítás bűntettét. Ezért a bíróság vele szemben százezer forint pénzbüntetést szabott ki (ügyszám: 347/2007.).

- 2) A vámhatóság több esetben tett feljelentést természetkárosítás bűntettének (Btk. 281. § (1) bek. c) pont) gyanúja miatt akkor, amikor vámvizsgálat során egy vagy több kőkorallt találtak az utas csomagjában. A kőkorallok rendjének valamennyi faja szerepel a washingtoni egyezmény II. függelékében, valamint a 338/97/EK rendelet B mellékletében. A kőkorall behozatalához a (re-)exportáló ország illetékes hatósága által kiállított CITES export- és az importáló ország illetékes igazgatási hatósága (környezetvédelmi minisztérium) által kiállított importengedély együttes megléte és bemutatása szükséges, ami ezekben az ügyekben hiányzott.

A lefoglalásról

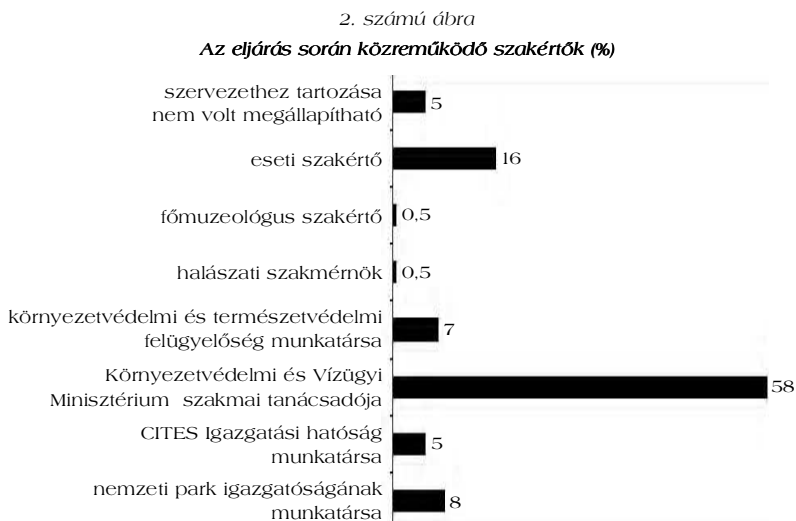
Ha a jogszabályban előírt engedélyeket az elkövetők nem tudják bemutatni, akkor az elkövetés alapjául szolgáló élő szervezeteket, tárgyakat, készítményeket az egyezmény végrehajtására kiadott 271/2002. (XII. 20.) kormányrendelet értelmében le kell foglalni. Vizsgálatunkhoz a legtöbb ügyet (106) az 1. Sz. és 2. Sz. Repülőtéri Vámhivataltól kaptuk, így a lefoglalásról készült jegyzőkönyveket áttekintve arról kaptunk információt, hogy a megnevezett tételeket lefoglalták, nyilvántartásba vették és a Repülőtéri Biztonsági Szolgá-

lat Rendészeti Biztonsági Szolgálatához szállították, vagy a Repülő-téri Vámhivatal Kéziraktárában helyezték el. Vidéken is a vámhivatalok, illetve raktáraik voltak a lefoglalás helyszínei.

Az élő példányok speciális elhelyezésre és gondozásra szorulnak. A jegyzőkönyv feltüntette, hogy az élő állatokról pontosan melyik szervezet gondoskodik. Madarakat, teknősöket, hüllőket, korallokat helyeztek el vadasparkokban, a Fővárosi Állat- és Növénykert CITES mentőközpontjában, valamint a Tropicarium Óceánarium Kft. karanténterületén.

Szakértői, szaktanácsadói közreműködés

Az eljárás során közreműködő szakértőket a 2. számú ábra szemlélteti.

Szakértő kirendelésére 159 esetben (az ügyek 95%-ában) került sor. Többségükben a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium szakmai tanácsadója, eseti szakértő, továbbá valamelyik nemzeti park igazgatóság munkatársa működött közre. A szakértőktől a következő kérdésekre vártak választ a hatóságok:

- Engedélyköteles-e az elkövetési tárgy behozatala?
- Mit tartalmaz az elkövetés tárgya?
- A lefoglalt madarak védett madarak-e?

Lássunk néhány példát a szakértői közreműködéssel folyó esetekből!

1) Az eljárás tárgyai kínai írásjelekkel ellátott gyógyhatású készítmények voltak. A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztályának szakmai tanácsadója előzetes szakvéleményében megállapította, hogy olyan állat-, illetve növényfajok származékait tartalmazza, amelyek szerepelnek a washingtoni egyezmény függelékében és a 338/97/EK rendelet mellékletében. Négy doboz készítmény – a csomagoláson feltüntetett írásjelek szerint – egyéb összetevők mellett indiai törpebogáncs (*Sassurea costus*) gyökérkivonatát, tíz csomag készítmény pedig egyebek között egy orchideafaj (*Gastrodia elata*) rizómakivonatát tartalmazza.

Az indiai törpebogáncs szerepel washingtoni egyezmény I. függelékében és a 338/97/EK rendeletének A mellékletében. Ennek megfelelően az élő példányoknak, illetve bármely származékuknak az Európai Unión belüli átszállításához a (re-)exportáló ország illetékes hatósága által kiállított CITES export- és az importáló ország illetékes igazgatási hatósága által előzetesen kiállított importengedélyek együttes megléte és bemutatása szükséges. Vadon gyűjtött példányok nemzetközi kereskedelemben nem kerülhetnek.

Az orchideák összes faja, beleértve az említett fajtát is, szerepel az egyezmény II. függelékében és a tanács rendeletének B mellékletében, így az élő példányainak, illetve bármely származékának az Európai Unió kereszttüli átszállításához a (re-)exportáló ország illetékes hatósága által kiállított CITES exportengedély megléte szükséges.

Mivel ilyen engedélyek a küldeményeket nem kísérték, felmerült a természetkárosítás büntettének gyanúja (az 1. Sz. Repülőtéri Vámhivatal járt el a 65/2006. sz. ügyben).

2) A nagylaki határátkelőhelyen vámvizsgálat során, dobozokban elhelyezett madártetemetek találtak egy kisbusz csomagterében és ülései alatt. A környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőség

biológus munkatársa szerint a határátkelőhelyen engedély nélkül átszállítani kívánt madártetemek faj szerinti meghatározása a következő: Védett fajok (pénzben kifejezett értékük példányonként tízezer forint):

- 1883 példány mezei pacsirta (*Alauda arvensis*),
- 81 példány kalandrapacsirta (*Melanocorypha calandra*),
- 10 példány réti pityér (*Arthus pratensis*),
- 9 példány búbos pacsirta (*Galerida cristata*),
- 1 példány hősármány (*Plectrophenax nivalis*),
- 1 példány sordély (*Miliaria calandra*),
- 1 példány pajzsoscankó (*Phylomachus pugnax*).

Az 1986 példány pénzben kifejezett értéke 19 860 ezer forint.

Az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős állatfaj (példányonként ezer forint):

- 8 példány seregély (*Sturnus vulgaris*), pénzbeli értéke nyolcezer forint.
- Mindösszesen 19 868 ezer forint.

A védett fajok felsorolását és pénzben kifejezett értékét a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet 2. sz. melléklete sorolja fel. A közösségi jelentőségű fajok listáját a rendelet 8. sz. melléklete tartalmazza.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 43. § (2) bek. i) pontja szerint a természetvédelmi hatóság engedélye szükséges a védett, a nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó állatfaj egyedeinek behozatalához, kiviteléhez és átszállításához. Ezek a rendelkezések vonatkoznak az említett állatfajokra. Ilyen engedélyt azonban az illetékes természetvédelmi hatóság nem adott ki. A Btk. 281. § (1) bek. b) pontja szerinti természetkárosítás büntette miatt tett feljelentést a vámhatóság (ügyszám: 126/2006.).

Az ismertetett jogeseteből kitűnik, hogy szakértői kérdés annak megállapítása, hogy az elkövetési tárgy milyen nemzetközi egyezményben vagy rendeletben és ezeknek melyik függelékében vagy mellékletében szerepel, így derül ki, hogy védett vagy fokozottan védett állatról vagy növényről van szó. Érdemes kiemelni, hogy csak a washingtoni egyezményben kb. harmincöt ezer faj szerepel, a 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet mellékletei pedig kb. ezernyolcszáz

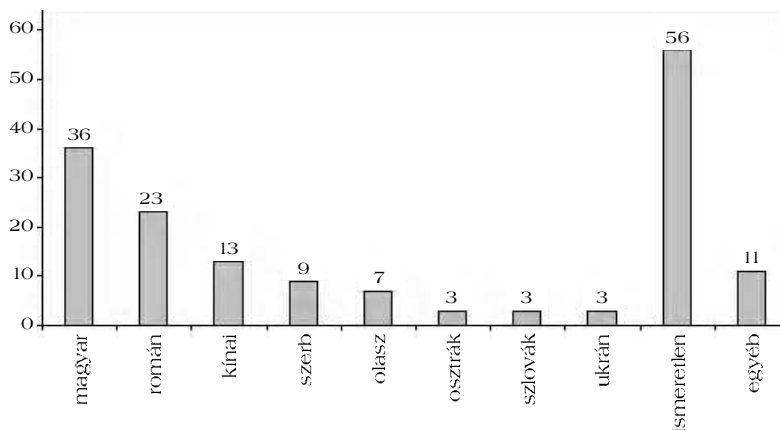
fajt, hétszáz növényt és ezer állatot sorolnak fel, és akkor még a többi vonatkozó jogszabályt meg sem említettük!

Az elkövetőkről

Az elkövetők állampolgárság szerinti megoszlása a 3. számú ábrán látható.

3. számú ábra

Az elkövetők állampolgárság szerinti megoszlása (%)

Az általunk feldolgozott ügyekből megállapítható, hogy az elkövetők túlnyomó többsége magyar, román, valamint kínai állampolgár. Az esetek jelentős részében az elkövető ismeretlen maradt.

Az ismeretlen elkövetők magas számát az magyarázza, hogy számos olyan eset fordul elő, amikor a tranzit postai küldemények között olyan csomag érkezik Kínából a repülőtérré, amelyet a vizsgálatot végző pénzügyőr gyanúsnak talál, ezért belső áruvizsgálatot végez. Ennek során általában kínai írásjelekkel ellátott gyógyhatású készítmények kerülnek elő, amelyek legtöbbször olyan összetevőket tartalmaznak, amelyek alapján az Európai Közösségbe való behozataluk csak engedéllyel lehetséges, és ez általában hiányzik.

A másik gyakran előforduló ügy, amikor a repülőtéri vámhivatalnál egységes vámáru-nyilatkozatot nyújtanak be a megbízó részére

egy küldemény (általában szintén Kínából érkezik) szabad forgalomba bocsátásnak kérelmével, és kiderül, hogy az engedély érvényességi ideje lejárt, vagy az előírt engedélyeket nem szerezték be, így a termékek behozatala jogellenes.

Felvetődő problémák és javaslatok

Az unióban és hazánkban egyaránt megfelelőnek tűnő környezet-, illetve természetvédelmi szabályozás végrehajtása nem következtes, mert hiányzik az ahhoz szükséges akarat és/vagy a kellő anyagi fedezet, ez pedig a természeti értékek további pusztulásához járul hozzá, legalábbis nem segíti elő megőrzésüket, javításukat. Az uniós dokumentumok és a magyar parlament határozatai arról tanúskodnak, hogy a környezet- és természetvédelem, a fenntartható fejlődés gondolatrendszerei napjaink cselekvéseiben még nem váltak általánosan elfogadottá. Úgy véljük, ezt igazolja a Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács – parlamenti szervezetként történő – életre hívása is, amelynek hatékonyságával kapcsolatban erős fenntartásaink vannak. Ezt a helyzetet itthon még a környezettudatos magatartás hiánya is rontja, holott a természetben okozott károk sok esetben jóvátehetetlen folyamatokhoz vezetnek.

A vám- és pénzügyőrség feladatköréhez kapcsolódóan a zöldhatóságok, a nemzeti park igazgatóságok, valamint civilszervezetek közreműködésével vesz részt a környezetkárosító bűncselekmények és szabálysértések feltárásában, megelőzésében; a fokozottan védett vagy védett élő szervezetek megóvásában, behozatalának, kivitelének ellenőrzésében, tiltott kereskedelmének a megakadályozásában.

A vám- és pénzügyőrség alsó fokú szervei a belterületi fővámhivatalok, valamint a határszakaszok vámhivatalai. Az alapvető vám- és jövedéki feladatokat a fővámhivatalok látják el, és ezekhez kapcsolódnak a mobil ellenőrzési csoportok. Szerepük a jövőben megnövekedhet, hiszen az ország területén bárhol ellenőrizhetnek, így tevékenységük során szabálysértést vagy bűncselekményt észlelhetnek.

Az apparátusnak nincs – ellentétben az uniós követelményekkel – környezet- és természetvédelmi szaktudással is felvértezett személyzete, holott a VPOP munkatársainak véleménye szerint szükséges volna az érintett vámtisztviselők ilyen irányú képzése. E feladatok egyébként a szervezet tevékenységének igen kis hányadát (a terület hatáskörén kívül eső bűncselekmények és szabálysértések egy-két százalékát) teszik ki annak ellenére, az államhatár átlépéséhez kapcsolódó, a védett állatokkal és növényekkel összefüggő felderített jogellenes magatartások száma emelkedő tendenciát mutat.

A környezetvédelem területén a társadalmi szemléletformálás elemei a következők: tájékoztatás az éghajlatváltozásról és hatásairól, az életmódváltás fontosságára való figyelemfelhívás, a környezetvédelmi szabályok megismertetése a lakossággal. Kutatásunk során kiderült, hogy az állampolgárok környezet-, illetve természetvédelmi szabályozásról szóló közérthető tájékoztatásadása nem megoldott, és ez megnehezíti a környezettudatos gondolkodás kialakulását. Nélkülözhetetlennek tartjuk olyan tájékoztató anyagok készítését és kiadását (a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Nemzetközi Természetvédelmi Egyezmények Osztályának bevonásával vagy az ő vezetésükkel készülne), amely a leggyakrabban engedély nélkül behozott természetvédelmi oltalom alá eső állat- és növényfajokat tartalmazná. Ez a kiadvány vagy weboldal részletezné az állampolgárok számára a természetvédelmi oltalom alá eső állat- és növényfajokat, a behozatalukkal, szállításukkal kapcsolatos szabályokat, felsorolná a szükséges engedélyeket, és azt, hogy ezeket melyik hatóságtól kell beszerezni, továbbá a kereskedelmi tilalom alá eső, de ennek ellenére mégis behozott leggyakoribb fajok listáját.

Ennek fontosságára jogszabályi szinten felhívja a figyelmet az 1995. évi LIII. törvény, amikor a környezetvédelem elvei között megemlíti a tájékoztatás elvét, valamint a 338/97/EK rendelet 14. bekezdése is, amely szerint fontos feladat a lakosság tájékoztatása, különösen a határátkelőhelyeken.

A joggyakorlat oldaláról pedig a Legfelsőbb Bíróság erősítette meg ennek jelentőségét a Bfv. II. 360/2007/5. sz. ügyben.²³ A terhelt csomagjából a tételes vámvizsgálat során egy preparált aligátorfej került elő, amelyet ajándékba hozott. Az elsőfokú ítélet leszögezte, hogy az aligátor (*Alligator mississippiensis*) szerepel a washingtoni egyezmény II. függelékében, valamint a 338/97/EK rendelet B mellékletében. Ennek alapján élő példányainak, illetve bármely származékának a behozatalához a (re-)exportáló ország illetékes hatósága által kiállított CITES export- és az importáló ország illetékes hatósága által kiállított importengedély megléte és bemutatása szükséges. Ezek az engedélyek azonban hiányoztak.

A terhelt az elsőfokú eljárás során érdemi védekezésében elmondta, nem tudott arról, hogy az ajándékba vásárolt aligátorfej behozatala engedélyköteles. Az elsőfokú bíróság érdemben nem foglalkozott a terhelt védekezésével, csak azt mondta ki, hogy a külföldre utazó vagy onnan érkező személy köteles tájékozódni a kivihető, illetve a behozható, engedélyhez kötött dolgokról.

Nem büntethető, aki cselekményét abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, ha erre alapos oka van. E szerint tehát a terhelt védekezését nem csak a külföldre utazók általános tájékozódási kötelezettségének oldaláról kell vizsgálni.

A terhelt cselekményének elkövetése előtt a szükséges jogi tájékozódást elmulasztotta, e miatt tette a felróhatóság körébe esik. Ez azonban azt jelenti, hogy mulasztása miatt, vagyis hanyagságból a szükséges ismereteket nem szerezte meg, tettét tehát gondatlanságból követte el. A természetkárosítás büntette alapesetének azonban nincs gondatlan alakzata.

A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy a terhelt cselekménye az általánosan ismert vagy megismerhető jogi előírásoknál nehezebben megismerhető tilalmat sértett. A természetvédelmi oltalom alá eső növény- és állatfajok bonyolultan szabályozott, terjedelmes listájának felkutatása és megismerése, a vonatkozó jogszabályok

23 A Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. számú ítéletét idézi Elek Balázs: i. m. 57–59. o.

egybevetése szaktudást feltételez. Azt is tudni kell, hogy ezek a listák változnak, ezt pedig nehéz nyomon követni. A cselekmény körülményeiből látható, hogy a terhelt nem készült fel az aligátorfej behozatalára: hirtelen ötlettől vezérelve vásárolta meg egy üzletben. Ennek alapján nem róható fel neki, hogy elmulasztotta a védett állat- és növényfajokra vonatkozó tájékozódást.

A cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés gyakori lehet olyan büntetőjogilag tilalmazott magatartások esetében, amikor az elkövető a kerettényállást kitöltő igazgatási szabályt szegi meg. Az ilyen igazgatási típusú rendelkezések ismerete csak olyan személyektől várható el, akik hivatalból foglalkoznak ezzel, illetve akik ezen a területen fejtik ki rendszeresen tevékenységüket. Ezzel szemben, aki véletlenül és alkalmilag sérti meg az igazgatási jogszabályokkal rendezett előírásokat, hivatkozhat cselekménye társadalomra veszélyességében való tévedésre.

A Legfelsőbb Bíróság elfogadta a terhelt védekezését, és felmentette őt a természetkárosítás büntette miatt emelt vád alól.

Tudni kell azonban, hogy az igazgatási jogszabályban való tévedés megítélése változhat attól függően, hogy adott szabály mennyire válik általában ismertté. Ha a hatóságok eleget tesznek tájékoztatási kötelezettségüknek arról, hogy milyen állatok, növények vagy származékaik nem hozhatók be az országba, akkor az előbbi ügy kapcsán már nem lehet kiemelt védekezéssel élni.

Súlyos nehézséget jelent ezen a területen a jogalkalmazóknak, hogy a védett példányoknak az államhatáron történő átviteléhez bonyolult és szerteágazó környezet-, illetve természetvédelmi szabályozás kapcsolódik, valamint hogy a vonatkozó jogszabályok mellékleteiben és függelékeiben nagyszámú növény- és állatfaj szerepel, ami átláthatatlan. Ami még e mellett problémát okoz, hogy ezek nagy terjedelműek, és rendszeresen változnak.

Osszegzés

Kutatásunk ismét azt a megállapításunkat támasztja alá, amit már többször hangsúlyoztunk korábbi vizsgálataink során: a környezet-

védelmi jogrendszer saját maga nehezíti meg érvényesülését az-
zal, hogy az ellenőrzésre összpontosít, az állampolgárok részéről
pedig önkéntes jogkövetést feltételez. Ha az ellenőrzés során vala-
milyen hibát talál, akkor szankcionál. A környezetvédelmi normák
tehát azt vélelmezik, hogy minden állampolgár ismeri a joganyagot,
ezzel szemben az empirikus vizsgálatok eredményei újra és újra
azt mutatják, hogy az emberek nincsenek tisztában a környezetvé-
delmi jogszabályokkal, hiszen nincsenek felvilágosítva ezekről. En-
nek megváltoztatásában kiemelkedő segítséget nyújthat a vám- és
pénzügyőrség is.